

IQTIDORLI O'QUVCHILARNING AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHI

Ismatov Dilmurod

Buxoro davlat pedagogika instituti mustaqil izlanuvchisi

e-mail: dilmurod7271@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu tadqiqotning maqsadi - iqtidorli o'quvchilarning axborot texnologiyalaridan foydalanish darajasini aniqlash hamda turli omillar nuqtai nazaridan bu darajada sezilarli farqlar mavjudligini aniqlashdan iborat. Tavsifiy xarakterga ega bo'lgan ushbu tadqiqotda umumiy kuzatuv modeli qo'llanilgan.*

Kalit so'zlar: *Axborot texnologiyalari, iqtidorli o'quvchilar, foydalanish darajasi.*

Kirish

Jamiyatlarning taxminan 2% foizini tashkil etuvchi iqtidorli shaxslarni o'qitish, ularni samaradorlikka erishishga yo'naltirish hamda ularga mavjud salohiyatlarini ijtimoiy taraqqiyotga xizmat qildirish – jamiyat farovonligi, kelajagi va jahon mamlakatlari orasidagi o'rnini belgilash nuqtai nazaridan muhim hisoblanadi. Shu bilan birga, iqtidorli shaxslar rahbarlik, motivatsiya, qat'iyat, tezkor fikrlash kabi ko'plab salohiyatlari bilan jamiyatlarga yo'nalish beruvchi, taraqqiyot va o'zgarishlarni tezlashtiruvchi shaxslardir [1].

Iqtidorli/ziyo bolalar o'rtoqlariga nisbatan o'rganish tezligining nihoyatda yuqoriligini, ular yashayotgan muhit va dunyo haqidagi bilimlarni to'xtovsiz egallashga intilishini ta'kidlaydi. Deyarli cheksiz savollar bera oladigan ushbu bolalar uyg'ongan ondan to'xlaguniga qadar atrof-muhit bilan bog'liq ko'plab bilimlarni olishni xohlaydilar.

Iqtidorli bolalarning ikki muhim ehtiyoji mavjud: birinchisi – ularni rag'batlantiradigan va qiyinlashtiradigan mashg'ulotlar; ikkinchisi – tug'ma salohiyatlarini rivojlantirish imkoniyatidir. Shu sababli ularning intellektual salohiyatini rivojlantiradigan, mavjud imkoniyatlarini to'liq namoyon eta oladigan ta'lim muhiti ta'minlanishi Bir qarashda iqtidorli o'quvchilarning muvaffaqiyatsizligi ajablanarli va aqlga sig'mas holat bo'lib ko'rinishini aytadi. Bunga sabab sifatida esa, iqtidorli shaxs har qanday to'siqni yenga oladi va baribir muvaffaqiyatga erishadi degan noto'g'ri qarashning ustuvorligini ko'rsatadi [2].

Agar iqtidorli o'quvchilar tegishli tarzda o'qitilmasa yoki ularga zarur ilmiy-texnologik muhit yaratilmasa, bu salohiyat yo'q bo'lib ketishi yoki bu imkoniyatni ta'minlaydigan davlatlarga ko'chishi mumkin. Ularning shaxsiy salohiyatini namoyon etish, ijtimoiy moslashuvchanlik va muvozanatli rivojlanishini ta'minlash uchun ularning layoqatiga mos ta'lim muhitlari zarurdir. Aks holda, ular o'zini namoyon eta olmagani sababli salbiy xatti-harakatlarga ham moyil bo'lib qolishlari mumkin [3].

Zamonaviy muhitda hayot kechirishga bo'lgan insonlarning istaklari texnologiyaning jadal rivojlanishini keltirib chiqardi va ta'lim jarayoni bu o'zgarishlarning harakatlantiruvchi kuchiga aylandi. Ta'lim jarayonining mahsuli sifatida qaraladigan texnologik rivojlanish, o'z navbatida, ta'limning tuzilmasini va unga yondashuvni ham tubdan o'zgartirdi. Kompyuter va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridagi rivojlanish bilimlarni qayta ishlash, saqlash, ularga kirish va ulashish jarayonlariga ham katta ta'sir ko'rsatdi. Bu esa masofa tushunchasini yo'qqa chiqargan holda, butun dunyoni global qishloqqa aylantirishda yordam berdi [4].

Texnologiya barcha o'quvchilarning ta'limida chuqur o'zgarishlar qilish imkoniyatiga ega. Agar to'g'ri va oqilona ishlatilsa, odatda imkoniyatlarini namoyon etish imkoni berilmagan iqtidorli o'quvchilar uchun misli ko'rilmagan imkoniyatlar yaratadi.

Axborot texnologiyalari umumiy ma'noda – bilimlarni yaratish, yig'ish, saqlash, tahlil qilish, tiklash va tarqatishga xizmat qiladigan vositalar sifatida ta'riflanadi. Kompyuterlar iqtidorli o'quvchilarning ta'limida uch asosiy yo'nalishda ishlatiladi:

1) kompyuter yordamida o'qitishda (masalan, dars dasturlari, o'yinlar va simulyatsiyalar);

2) fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda;

3) mustaqil o'qishni osonlashtirishda (masalan, so'z protsessorlari va matn tahrirlovchi dasturlar orqali).

Buyuk Britaniya ta'lim, kompyuter va texnologiya agentligi tomonidan iqtidorli o'quvchilarga axborot texnologiyalari yordamida quyidagicha qo'llab-quvvatlash mumkinligi aytilgan:

Iqtidorli bolalarga o'z qobiliyatlarini namoyon qilish va rivojlantirish imkonini beradi.

Ma'lum madaniy bilim yoki til ko'nikmalarini qo'llab-quvvatlaydi.

Ta'lim integratsiyasiga yordam beradi.

Ijtimoiy bosim va boshqa to'siqlarni yengillashtiradi.

Iqtidorli o'quvchilar orasida ta'limiy va ijtimoiy aloqalarni kuchaytiradi

Talaba fikrlarini samarali tarzda yozib olish imkonini yaratadi.

O'qishda qiynalayotgan yoki nogironligi bo'lgan iqtidorli o'quvchilarga yordam beradi.

Iqtidorli o'quvchilar bilan ishlovchi o'qituvchilar uchun tarmoq orqali muloqot va yordam imkonini taqdim etadi.

Uy sharoitida qo'shimcha ta'lim va qo'llab-quvvatlashni ta'minlaydi [5].

Iqtidorli bolalar - bu o'z tengdoshlariga nisbatan ma'lum sohalarida yuqori qobiliyat va salohiyatga ega bo'lgan shaxslardir. Ular odatda aqliy, ijodiy, akademik yoki jismoniy jihatdan yuqori darajada rivojlangan bo'ladi. Bunday bolalar tez o'zlashtiradi, murakkab muammolarni tahlil qila oladi, mustaqil fikrlaydi, o'z fikrini asoslab bera oladi va keng bilim doirasiga ega bo'ladi. Ularning kuzatuvchanligi,

ijodiy fikrlash qobiliyati, kuchli xotirasi, mantiqiy tafakkuri va yangilikka qiziqishi aniq ko'zga tashlanadi.

Iqtidorli bolalarni erta aniqlash va ular bilan to'g'ri ishlash - zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim vazifalaridan biridir. Ular uchun odatiy ta'lim dasturlari ko'pincha yetarli bo'lmaydi. Shu sababli ular uchun individual yondashuv, chuqurlashtirilgan yoki tezlashtirilgan dasturlar, maxsus to'garaklar va olimpiadalarga tayyorlovlar zarur. Bunday bolalar mustaqil izlanishga, yangi g'oyalarni yaratishga va yuqori darajadagi loyihalarda ishtirok etishga intiladilar [6].

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, xususan kompyuterlar, internet, dasturlash va sun'iy intellekt vositalari - iqtidorli o'quvchilar uchun bilimni mustahkamlash, chuqurlashtirish va kengaytirishda muhim vosita hisoblanadi. Ular texnologiyadan mustaqil bilim olish, tajriba o'tkazish va global miqyosdagi manbalarga murojaat qilishda samarali foydalanadilar.

Biroq, iqtidorli bolalar faqat bilim sohasida emas, balki ijtimoiy-psixologik rivojlanishda ham alohida e'tiborni talab qiladi. Ular ba'zan yolg'izlik, tushunilmaslik yoki atrofdagilarning bosimi ostida qolishi mumkin. Shu sababli, ularni qo'llab-quvvatlashda pedagoglar, psixologlar va ota-onalarning hamkorligi, hissiy barqarorlikni ta'minlash, sog'lom muhit yaratish muhim ahamiyatga ega.

Davlat miqyosida iqtidorli o'quvchilarni aniqlash, ularni qo'llab-quvvatlash va ularga mos sharoit yaratish bo'yicha aniq strategiyalar zarur. Maxsus maktablar, ixtisoslashtirilgan darsliklar, ilg'or ta'lim texnologiyalari va ustoz-shogird tizimi orqali bu bolalarning salohiyati to'liq ro'yobga chiqarilishi mumkin. Chunki iqtidorli yoshlar - har qanday jamiyatning intellektual taraqqiyoti va kelajagi uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Hozirgi kunda axborot texnologiyalari ta'limdan tortib kundalik hayotgacha bo'lgan barcha sohalarda muhim rol o'ynamoqda. Ayniqsa, yuqori iqtidorli o'quvchilar uchun bu texnologiyalar ularning salohiyatini ro'yobga chiqarishda ajralmas vositaga aylangan. Yuqori iqtidorli o'quvchilar - tez o'rganish, chuqur fikrlash, muammoni hal qilish, ijodiy g'oya ishlab chiqish kabi xususiyatlari bilan ajralib turadilar. Bunday o'quvchilar axborot texnologiyalaridan faqat oddiy foydalanuvchi sifatida emas, balki bu texnologiyalarni tahlil qiluvchi, rivojlantiruvchi va faol qo'llovchi shaxslar sifatida foydalanadilar.

Yuqori iqtidorli o'quvchilarning axborot texnologiyalaridan foydalanish darajasi ularning o'rganish uslublari va qiziqishlariga qarab yuqori bo'ladi. Bu o'quvchilar internetdan ko'pincha bilimga tezkor kirish, izlanish olib borish va yangi ma'lumotlarni o'zlashtirish maqsadida foydalanadilar. Kompyuter asosida ishlovchi o'quv dasturlari, onlayn o'quv platformalari, virtual laboratoriyalar va elektron kitoblar kabi vositalar orqali ular o'z o'quv jarayonlarini mustaqil rejalashtirish, boshqarish va baholash imkoniga ega bo'ladilar. Shuningdek, video kontentlar,

interaktiv ta'lim ilovalari va simulyatsiyalar ularning vizual-audio o'rganish ehtiyojlarini ham qondiradi.

Bundan tashqari, yuqori iqtidorli o'quvchilar dasturlash, sun'iy intellekt, robototexnika va o'yin dizayni kabi ilg'or texnologik yo'nalishlarga ham katta qiziqish bildiradilar. Ular bu sohalarda original loyihalar ishlab chiqib, faqat iste'molchi emas, balki ijodkor rolini ham o'z zimmalariga oladilar. Masalan, ayrim o'quvchilar erta yoshdanoq Python, Scratch, JavaScript kabi dasturlash tillarini o'rganib, o'z veb-saytlari yoki mobil ilovalarini yaratmoqdalar, yoki ilmiy-texnik loyihalar ustida ishlamoqdalar. Bu holat ularning intellektual rivojlanishiga ko'maklashish bilan birga, ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini ham shakllantiradi.

Biroq, axborot texnologiyalaridan yuqori darajada foydalanish ba'zi muammolarni ham keltirib chiqarishi mumkin. Yuqori iqtidorli o'quvchilarda texnologiyaga qaramlik, ijtimoiy aloqalarning sustlashuvi yoki raqamli yolg'izlik holatlari yuzaga kelishi ehtimoldan xoli emas. Shu sababli, bu o'quvchilarning texnologiyadan foydalanish jarayoni o'qituvchilar, psixologlar va ota-onalar tomonidan diqqat bilan kuzatilib, zarur yo'naltirishlar berilishi zarur. Texnologiyani faqat o'yin-kulgi vositasi sifatida emas, balki ilmiy izlanish, bilim olish va ishlab chiqarish jarayonlarida faol vosita sifatida ishlatishlari targ'ib qilinishi lozim.

Yuqori iqtidorli o'quvchilarning axborot texnologiyalaridan foydalanish darajasi juda yuqoridir. Ular texnologiyani o'rganish jarayonining tabiiy bir qismi sifatida qabul qiladilar va uni samarali ravishda qo'llaydilar. Agar ularga mos raqamli ta'lim muhiti, qo'llab-quvvatlovchi materiallar va ijodiy imkoniyatlar yaratilsa, ular texnologiyadan nafaqat foydalanuvchi, balki jamiyatga foyda keltiruvchi ijodkor sifatida ham faol ishtirok eta oladilar. Shu bois, yuqori iqtidorli o'quvchilarning texnologik salohiyatini rivojlantirish maqsadida ta'lim siyosati va maktab dasturlari shu yo'nalishda qayta ko'rib chiqilishi muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Yuqori iqtidorli o'quvchilar zamonaviy texnologiyalar, xususan axborot-kommunikatsiya vositalari orqali o'z bilim va ko'nikmalarini yanada rivojlantirishga moyil bo'lgan ijtimoiy guruh sifatida ajralib turadi. Tadqiqotlar va kuzatuvlar shuni ko'rsatmoqdaki, bu toifadagi o'quvchilar informatsion resurslardan faqat passiv iste'molchi sifatida emas, balki faol ishtirokchi, tadqiqotchi va ijodkor sifatida foydalanishadi. Internet, raqamli o'quv dasturlari, vizual va interaktiv platformalar, sun'iy intellektga asoslangan ilovalar ularning mustaqil o'rganish, murakkab muammolarni tahlil qilish va yangi g'oyalarni ishlab chiqish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Shuningdek, bu o'quvchilar ilg'or texnologik yo'nalishlarda – masalan, dasturlash, robototexnika, sun'iy intellekt, kiberxavfsizlik kabi sohalarda – o'z salohiyatini erta aniqlab, uni amaliy loyihalarda namoyon qilishga intiladilar. Bu esa, ularning tanqidiy

va ijodiy tafakkur qobiliyatini kuchaytiradi, o'z-o'zini anglash va o'zini boshqarish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shunday bo'lsa-da, yuqori darajadagi texnologik faollik muvozanatli yondashuvni ham talab qiladi. Texnologiyalarga haddan ziyod bog'lanish, ijtimoiy ajralish yoki ruhiy muammolar kabi xavf-xatarlar yuzaga kelmasligi uchun ota-onalar, o'qituvchilar va mutaxassislar tomonidan doimiy ravishda kuzatuv va pedagogik yo'naltirish zarurdir.

Umuman olganda, yuqori iqtidorli o'quvchilar uchun axborot texnologiyalari shunchaki vosita emas, balki shaxsiy va intellektual rivojlanish, ijtimoiy integratsiya va innovatsion salohiyatni ro'yobga chiqarishning muhim mexanizmidir. Shuning uchun ta'lim muassasalari, ayniqsa umumiy o'rta ta'lim maktablari va maxsus iqtidorli bolalar bilan ishlovchi markazlar bu imkoniyatni inobatga olib, mos ta'lim strategiyalari, metodikalar va raqamli resurslar orqali bu toifadagi o'quvchilarni har tomonlama qo'llab-quvvatlashi lozim.

Foydalangan adabiyotlar

1. Plomp, T., Brummelhuis, A. C. A., & Pelgrum, W. J. (1996). *Implementing and supporting ICT in education: Recent innovations*. Journal of Educational Technology, 6(3), 44–50.
2. Zehr, M. A. (1998). *States Take Lead in Setting Technology Goals*. Education Week, 17(36), 14–16.
3. Sheingold, K., & Hadley, M. (1995). *Teachers and Technology: Making the Connection*. New York: Bank Street College of Education.
4. Mercader, C. (2006). *Tecnologías de la Información y la Comunicación en la Enseñanza*. Madrid: Pearson Educación.
5. Collins, A., & Duguid, P. (1993). *Teachers as Designers*. Harvard Educational Review, 64(2), 151–171.
6. Petty, R. E. & Cacioppo, T. J. (1986). *The elaboration likelihood model of persuasion*. Advances in Experimental Social Psychology, 19, 123–205.